

Александар Марјановић*

ИЗВРШЕЊЕ КАЗНЕ ЗАТВОРА У КУЋНИМ УСЛОВИМА У СВЕТЛУ ИЗМЕНА КРИВИЧНОГ ЗАКОНИКА

У октобру 2024. године започела је јавна расправа за измене Кривичног законика (у даљем тексту КЗ), као и Законика о кривичном поступку (у даљем тексту ЗКП), односно измене како важећег кривичног материјалног, тако и кривичног процесног права у Републици Србији. У септембру 2025. године, поново је отворена јавна расправа за измену истих закона (додуше само путем слања мејлова Министарству правде).

Иако се у тексту Нацрта Закона о изменама и допунама КЗ помињу многе измене општег дела кривичног материјалног права, главни акценат је на изменама посебног дела кривичног материјалног права, које се односи на сама кривична дела. Тако, поред тенденције поштравања казнене политике која је уочљива у нашем кривичном праву, кроз Закон о изменама и допунама КЗ („Службени гласник РС“, бр. 94/24 од 28.11.2024. године) у наш правни систем уведена су нова 3 кривична дела и то : Напад на лице запослено у области образовања и васпитања, Напад на лице запослено у здравственој установи и Напад на лице запослено у области социјалне заштите (чл. 344б, 344в и 344г КЗ)¹. Иако је несумњив друштвени значај наведених професија, као и њихових делатника за целокупан друштвени систем, проширење круга заштитних објеката и њихова својеврсна „лекспецијализација“ је такође тренд који је уочљив у нашем кривичном праву. Поставља се питање нормативно – техничке природе: Да ли је усвајање наведених измена и допуна КЗ, могло да сачека окончање јавне расправе у погледу свих осталих измена и допуна, које кроз наведени закон нису усвојене, већ су

¹ Види чл. 2 Закона о измена и допунама КЗ.

враћене на јавну расправу која је и даље у току, и која ће несумњиво довести до новог доношења Закона о изменама и допунама КЗ?

Ваља указати на члан општег дела КЗ који се, иако није предмет актуелног текста Нацрта о изменама и допунама КЗ, често јавља у судској пракси. Односи се на извршење казне затвора у просторијама у којима осуђени станује, односно како је то посебним законодавством прописано –алтернативне кривичне санкције.

Чланом 45 ставом 3. КЗ² прописано је да ако учиниоцу кривичног дела изрекне казну затвора до једне године, суд може истовремено одредити да ће се она извршити тако што ће је осуђени издржавати у просторијама у којима станује уколико се с обзиром на личност учиниоца, његов ранији живот, његово држање после учињеног дела, степен кривице и друге околности под којима је дело учинио може очекивати да ће се и на тај начин остварити сврха кажњавања.

Ставом 4. истог члана прописано је да осуђени којем је одређено извршење казне затвора на начин предвиђен у ставу 3. овог члана не сме напуштати просторије у којима станује, осим у случајевима прописаним законом који уређује извршење кривичних санкција. Уколико осуђени једном у трајању преко шест часова или два пута у трајању до шест часова самовољно напусти просторије у којима станује, суд ће одредити да остатак казне затвора издржи у заводу за извршење казне затвора.

Општи закон у погледу извршења кривичних санкција јесте Закон о извршењу кривичних санкција („Службени гласник РС“, бр. 55/14 и 35/19). Ипак, као посебан закон у погледу извршења тзв. алтернативних кривичних санкција у коју спада и казна затвора у просторијама у којима осуђени станује (тзв. „кућни затвор“) јесте Закон о извршењу ванзаводских санкција и мера („Службени гласник РС“, бр. 55/14 и 87/18). Овај закон прописује начин и ток извршења казне тзв. „кућног затвора.

Тако, стварно и месно надлежни суд за извршење кривичних санкција прослеђује пресуду ради извршења надлежном Поверенику Повереничке службе формираној при Управи за извршење кривичних санкција Министарства правде. Овлашћења Повереника и послови извршења прописани су чл. 5 и 6 Закона о извршењу ванзаводских санкција и мера, а која се углавном састоје од припремних радњи извршења кривичне санкције, од којих се посебно издваја обављања првог разговора Повереника са осуђеним где се он упознаје са правима и дужностима

² „Службени гласник РС“, бр. 85/05...97/24.

приликом извршења казне, а потом и планирања и праћења самог извршења казне затвора.³

Након обављеног првог разговора осуђеног са Повереником, окончава се припремна фаза извршења казне затвора и прелази се на саму фазу извршења казне затвора, која у доброј мери зависи од тога да ли осуђени извршава наведену казну уз примену мере електронског надзора, или ипак без примене наведене мере. О датуму почетка извршења казне Повереник је дужан да обавести осуђеног, водећи рачуна о приоритету извршења казне затвора, пре свега да ли прети апсолутна застарелост извршења казне, имајући у виду да је код наведене кривичне санкције рок апсолутне застарелости кратак (апсолутна застарелост наступа у року од 4 године од дана правноснажности пресуде).

Ипак, у пракси се често дешава да од обављеног првог разговора осуђеног и Повереника па до самог датума почетка извршења казне затвора протекне дужи временски период у коме из разних разлога осуђени постане недоступан Поверенику. Мотиви таквог понашања по су, по мишљењу аутора ових редова, више олаког држања осуђених, него фразулозног, односно њихове лакоумности која наведену санкцију доживљава као неки облигациони, уговорни однос који осуђени може да уреди са Повереником, а не поступак извршења кривичне санкције, који је императивне природе и иза којег треба да стоји државни репресивни апарат, што у погледу казнене политике може да укаже на сам однос осуђених према алтернативним кривичним санкцијама, а што даље и може да укаже на сам циљ казнене политике, односно како генералну тако и специјалну превенцију према учиниоцима кривичних дела. И док се у случају неодржавања осуђеног на први разговор, у року од 3 дана од датума који је осуђеном одређен од стране Повереника обавештава надлежни суд за извршење кривичних санкција, коме на располагању стоје наредба за довођење осуђеног код Повереника, као блажа мера процесне принуде, или пак, уколико произилази да се осуђени крије или налази у бекству и наредба надлежној полицијској управи да за осуђеним распише потерницу за довођење код Повереника на први разговор⁴ као кључно питање поставља се како поступити у ситуацији када осуђени обави први разговор са Повереником, а на датум када треба да започне са извршењем казне затвора у просторијама у којима станује, не затекне на адреси на којој треба да започне са извршењем казне затвора, или једноставно избегава да то учини.

³ Види чл. 5, 6 и 6а Закона о извршењу ванзаводских санкција и мера.

⁴ Види чл. 6а Закона о извршењу ванзаводских санкција и мера.

Док су у ситуацији обављања првог разговора код Повереника овлашћења процесне принуде јасно прописана, Закон о извршењу ванзаводских санкција и мера не прописује овлашћења процесне принуде судова и других државних органа када осуђени треба да се доведе на саму адресу на којој треба да започне са извршењем казне затвора. Закон о извршењу ванзаводских санкција и мера, као „лекс специјалис“ у својој примени у чл. 1 ст. 2 упућује на сходну примену Закона о извршењу кривичних санкција за оне правне односе и ситуације које он не регулише. Закон о извршењу кривичних санкција у чл. 57 и 58 прописује поступак доношења наредбе за довођењем осуђеног и наредбе за расписивањем потеренице за довођењем осуђеног у надлежни завод за извршење кривичних санкција. Ипак, по мишљењу аутора ових редова, сходна примена ових одредаба Закона о извршењу кривичних санкција који регулише извршење заводских санкција је неадекватна на ванзаводске и то искључиво због разлога оперативне природе. Док код извршења заводских санкција постоје заводи, који осуђеног по лишењу слободе могу током целог дана да приме на извршење казне, код ванзаводских санкција то није случај. Повереник има радно време, а такође је и удаљен од адресе на којој осуђени треба да започне са извршењем казне затвора, па уколико у моменту лишења осуђеног није у могућности да оде на адресу на којој осуђени станује, наведене наредбе се не могу извршити а осуђени се мора пустити на слободу, чиме је у великом броју случајева попуњавање наведене правне празнине тако што ће се осуђени довести на адресу на којој станује без ефективног дејства.

Са друге стране, да би се извршење казне затвора у просторијама у којима осуђени станује функционално надлежан суд заменио у извршење казне у заводским условима неопходно је да осуђени започне са извршењем казне затвора у просторијама у којима станује, што експлицитно произилази применом претходно цитираног чл. 45 ст. 4 КЗ, где се наводи да ће осуђеном бити замењено извршење казне затвора уколико самовољно напусти просторије у којима станује једном у периоду дужем од 6 сати или пак два пута у периоду до 6 сати.

Стога, имајући у виду да постоји правна празнина у погледу извршења казне затвора у просторијама у којима осуђени станује и то од момента када обави први разговор са Повереником па до момента започињања извршења казне затвора (након чега је у случају испуњености једног од два услова прописаних чл. 45 ст. 4 КЗ начелно

могуће заменити начин извршења казне затвора) поставља се питање како попунити наведену правну празнину.

Један од одговора на то питање био би да се покуша са применом аналогије као вида тумачења одредбе чл. 45 ст. 4 КЗ. Иако је аналогија начелно недопуштена у кривичном праву, ипак употреба аналогије није сасвим искључена. Несумњиво је да у кривичном праву није могућа примена правне аналогије (која се односи на то да се кривично дело или казна створе позивањем на општи правни поредак, дух закона итд.) што су кроз нека решења судови покушали да ураде у наведеној ситуацији позивајући се на специјалну превенцију или пак генералну превенцију. Са друге стране, круг законске аналогије у којима она није допуштена односи се на: 1) забрану оне аналогије којом се ствара ново кривично дело применом кривичног прописа којима се регулише најсличнији случај, 2) забрану да се аналогијом стварају нови квалификовани облици неког основног кривичног дела (нпр. проглашавањем неке околности квалификаторном и која као таква није предвиђена код тог кривичног дела, али је иста или слична са неком квалификаторном околношћу предвиђеном код неког другог сличног или сродног кривичног дела, 3) забрану да се тумачењем по аналогији казна поштри (или извршење казне затвора, прим. аут). У другим случајевима, примена аналогије у кривичном праву начелно је допуштена.⁵ Стога, примена аналогије на законски текст чл. 45 ст.4 КЗ није допуштена.

Следом претходно наведеног, када у описаној ситуацији није могуће отклонити правну празнину која настаје у извршењу казне затвора у просторијама у којима осуђени станује, ни сходном применом одредаба другог закона, нити екстензивним тумачењем, као ни аналогијом као решење намеће се измена законског текста чл. 45 ст.4 КЗ у погледу погледу замене начина извршења казне затвора из ванзаводских у заводске и то тако што ће се поред већ постојећих услова и то уколико осуђени самовољно напусти просторије у којима станује једном у периоду дужем од 6 часова и у периоду два пута до 6 часова додати и да ће се извршење казне затвора у ванзаводским условима заменити у заводске уколико се не одазове код Повереника на први разговор и обави друге радње прописане посебним законом.

⁵ Више о томе види у проф.др Војислав Ђурђић, доц. др Марко Трајковић, „Да ли је допуштена аналогија у кривичном праву“, Универзитет у Нишу, Зборник радова Правног Факултета LVIII.

На наведени начин утицало би се на саме осуђене да сарадљивије приступају извршењу алтернативних кривичних санкција, а самим тим индиректно би појачало како специјалну превенцију код осуђених, тако и генералну превенцију што јесте основни циљ кажњавања, а и самог извршења кривичних санкција.

Датум објаве: 30.9.2025. године

*Сви текстови објављени на страници Правне теме на сајту Асоцијације судијских помоћника представљају лични став аутора и нужно не одражавају став Асоцијације судијских помоћника.